

Lev Dodin, „Regele Lear” și o mână de pământ

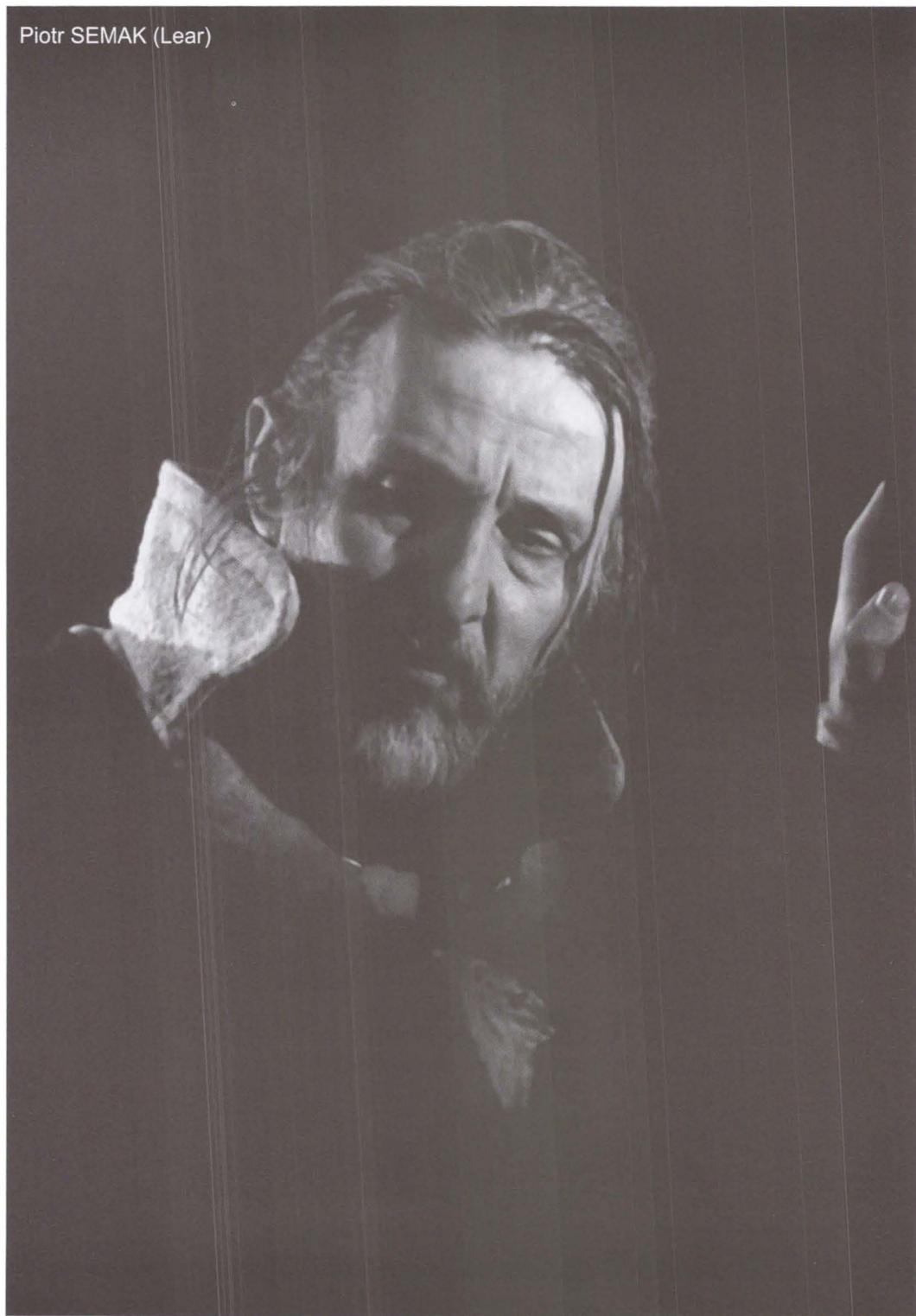
„Shakespeare înseamnă atât de mult pentru noi!” Cu această exclamație începe capitolul „Gândind la «Regele Lear»” din cartea lui Lev Dodin *Călătorie fără sfârșit*. E greu, continuă el, să le explici asta englezilor, pentru că „ei sunt tot timpul înconjurați de Shakespeare”, prinși între hotarele insulei lui Prospero. De aceea, având șansa de a păși pe solul din Stratford chiar înainte de începerea repetițiilor la *Lear*, Lev Dodin și trupa sa au comis un act de transfer magic: „Am păstrat, pe un raft în Studioul nostru, o cutie mică plină cu pământ roditor de sub casa lui Shakespeare din Stratford. [...] Am luat o mână plină de pământ și am adus-o la prima repetiție. Am hotărât ca la premieră să punem cutia sub scenă ca să ne simțim precum actorii englezi când calcă și joacă pe acest pământ fertil.” ^[1]

Cu sau fără pământ shakespearian sub podea, **Regele Lear** prezentat la București pe 9, 10 și 11 mai în Sala Mare a Teatrului Național, de către Malâi Teatr (Sankt-Petersburg) în regia lui Lev Dodin, a fost de la început până la sfârșit o încântare pentru ochi și minte. Venit din orașul nopților albe, unde pe cheiuri mai bântuie umbrele romantice ale lui Pușkin sau Dostoievski, acest *Lear* rusesc în alb și negru, zeflemisitor și grav, profund și extravagant, ne-a oferit încă una dintre versiunile de neuitat ale tragediei lui Shakespeare.

Fie că e vorba de sumbrul monolit al lui Peter Brook (1962), fie de abisurile fumegânde ale japonezului Akira Kurosawa (filmul *Ran*, 1985), *Regele Lear* e o răspântie tulburătoare. Despre importanța inovatoare a spectacolului lui Brook, dus în turneu prin toată Europa de Est și la care a asistat în 1964 la Leningrad, Dodin scrie: „Ce am văzut întâi în acest spectacol era derutant și chiar iritant: nu era nimic din ce mă așteptasem [...] Dar eram din ce în ce mai captivat de acțiunea de pe scenă. Actorii îmi spuneau o poveste simplă, fără grabă (deși în piesă totul exploda), aproape fără emoții, deși de la început toți păreau cuprinși de nebunie. [...] Iar actorii – zero patos, zero declamație – discutau problemele obișnuite ale gospodăriei. Deodată a devenit clar că asta însemna totul – problemele noastre obișnuite ale gospodăriei – și că ele determină soarta noastră și a celor din jurul nostru, și, în cele din urmă, soarta lumii.” ^[2]

Simplitate, lipsă de patos, economie ingenioasă a imaginii scenice redusă la liniile ei esențiale, plonjare vertiginoasă în viața piesei, toate acestea caracterizează și *Regele Lear* în regia lui Lev Dodin, „regie minimală”(sau minimalistă?) după expresia Mariei Șevțova din cartea ei consacrată lui Dodin. Renunțând să pună accentul pe dimensiunile politice din textul lui Shakespeare (jucat de Teatrul Malâi nu în traducerea monumentală, în versuri, a lui Boris Pasternak, ci într-o traducere nouă, în proză, mai scurtă și mai alertă, realizată de Dina Dodina), el le-a folosit doar pentru „a contextualiza ordinea evenimentelor”, dar substanța spectacolului e în altă parte, în intimitatea raporturilor imediate dintre personaje, prinse într-un păienjenis de mici și mari interese contradictorii ^[3]. Repetițiile la *Regele Lear* (care au durat peste doi ani de zile) coincidând cu seria de spectacole ale piesei *Unchiul Vanea*, în cartea ei despre Dodin, Maria Șevțova își pune o întrebare interesantă: oare lucrând la *Lear* regizorul n-a fost cumva influențat de modul în care trupa

Piotr SEMAK (Lear)

interpreta Cehov? „Cel mai important aspect ce poate fi remarcat este că trăsăturile simple, *casnice*, din *Lear* au o calitate cehoviană.“^[4] Constată subtilă, care sugerează ascunsele vase comunicante dintr-o operă consecventă cu ea însăși.

În cadrul unui seminar ținut la Brighton în iunie 2005, întrebând de un participant care sunt primii lui pași în montarea unei piese, Lev Dodin dă un răspuns care revelă încă o dată implicarea lui existențială în actul de creație teatrală. De obicei, spune el, începe să se gândească la o piesă dacă povestea din ea îl atinge profund, „la nivel personal“. Așadar, piesa o privește ca pe „un fragment din viața adevărată“, cu personajele ei încă misterioase ale căror motivații caută să le descopere. „De exemplu, sunt *Lear*. Nu am copii, dar am studenți. Ce vor de la mine? Ce vreau eu de la ei?“^[5] În *Lear*, pentru el se impune în primul rând conflictul dintre generații și dezordinea domestică și psihică rezultată. Așadar, el vede mai ales relația de dependență dintre un tată și fiicele lui, trăind și acționând laolaltă într-un angrenaj arbitrar și crud, cu o nuanță tulburătoare de dominație masculină și de ambiguitate erotică. Una dintre scenele cele mai admirabile ale spectacolului este, în final, menuetul imaginar al lui *Lear* cu cele trei fiice ale sale, toate trei îmbrăcate identic în elegante rochii de curte, albe ca zăpada, de o solemnă croială elisabetană. Acest delicat balet oniric, desfășurat în sunetele unei muzici suave, lent, de o mare grație și melancolie, insinuează eșecul și evanescența unor vieți risipite.

Spectacolul *Regele Lear* din 9 mai a fost precedat de lansarea, în foaierea Teatrului Național, a celor două cărți invocate mai sus, în prezența autorilor lor. Ultimul a vorbit Lev Dodin, figură carismatică, parcă ieșită dintr-o veche frescă rusească, extrem de prezentă însă și intensă: ochi negri și sprâncene întunecate sub coama căruntă ca și barba, privirea gravă, plăcută voce baritonală. Aș vrea să închei cu cuvintele lui Peter Brook din prefața la cartea lui Dodin: „Există regizori care abuzează de puterea lor, regizori care fac numai teatru de text sau numai vizual, acrobatic sau psihologic. Lev Dodin este una din rarele excepții care încorporează totul. Munca lui arată calitățile lui excepționale, de la a conduce un teatru la formarea unui ansamblu, de la a crea un spațiu la a-l face viu, manevrând esențe, pe care el, împreună cu actorii lui, le-au cultivat și ajutat să crească.“^[6] Așadar, mâna de pământ luată pe furiș din grădina lui Shakespeare a rodit fastuos...

Amsterdam, iunie 2008.

Note

1. Lev Dodin, *Călătorie fără sfârșit. Reflecții și memorii*. PLATONOV observat: note de regie. Cuvânt înainte: „Dincolo de teatru“ de Peter Brook. Ediția engleză de John Ormrod. Traducere în limba română: Cătălina Panaitescu. Seria „Mari regizori ai lumii“, Fundația Culturală „Camil Petrescu“, București, 2008, p. 64.

2. *Ibid.*, p. 104.

3. Maria Șevțova, *Calea spre performanță. Dodin și Teatrul Malâi*. Prefață de Simon Calow. Traducere din engleză: Andreea Popescu. Seria „Mari regizori ai lumii“, Fundația Culturală „Camil Petrescu“, București, 2008, pp. 181–182.

4. *Ibid.*, pp. 179–180.

5. Lev Dodin, *op.cit.*, p. 93.

6. *Ibid.*, p. 5.